

לילה אחד עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תשטז
ערש"ק פרשת שמות

"מלך חדש" - מהי הרשעות של פרעה?

"עבודת פרך" - ביושבי אהל ובבעלי עסקים

"יצאו ברכוש גדול" - עונש למצרים או שכר לישראל?

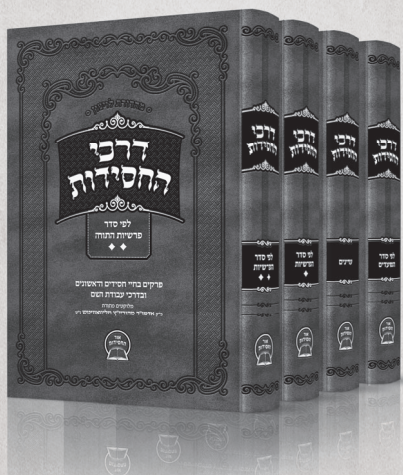
"שומע אתה אלימלך מה שאומרים במתיבתא דרקיע"





סט הספרים דרני החסידות

ענינים + מועדים
פרשיות - ב' כרכים



סט הספרים דרני החיים

לפי סדר פרשיות התורה
ועל מועדי השנה

ב' כרכים

900 עמודים כשני כרכים

כ-200 ליקוטים בנושאים נבחרים בין
אדם למקום ובין אדם להבדילו

מלוקטים מרבבות אגרות קודשו של
כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע



ב"ה

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת שמות, הגנו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תשז), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [וכפרט במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

להזמנות: 718-770-3030
oh@chasidus.net

הכמות מוגבלת

משלוח חינם

לקראת שבת - הוספה

כו

דוקא בההיפך, זאת אומרת אשר מסורת אבותיהם בידיהם, כי מסורה זו תורה היא.

(אגרות קודש ח"ז ע' קמו)

במענה על מכתבה מיום השלישי בו כותבת אודות בנה שליט"א.

...ובהנוגע להתלבושת, הנה מובן שצודק בעלה הרב בטענתו כי ככל שתהי' התלבושת שלו כמו שהיתה מקדם, זה עצמו ימעט הנסיונות שעומד בהם, כיון שעל-ידי התלבושת לא יפגש כלל או על כל פנים לא יפגש לעתים תכופות עם נוער בלתי רצוי.

(אגרות קודש ח"ב ע' שלה)

...כיון שלובש לבוש ארוך בכל שבת-קודש ומסתפק אם יעשה זה גם בשבת-קודש שיבוא אליהם [לקהילה מסויימת, שהציעו לו משרת רב ושוחט]:

הנה כפי הידוע לי מקהלות ואפי' שאינם חרדים, ישנם רבנים לובשים לבוש ארוך בשבת קודש ויום טוב, בחתונה וכיוצא בזה, ולכן איני רואה בזה חשש שלבישת הקאפאטע [=לבוש ארוך] תוכל להחליש את ענינו שם, וכיון שקשור זה גם כן בשאלת דהיתר נדר וכו' הנה לדעתי אין צורך בדבר כלל, ואדרבה יש לחשוב שיתמהו כשיראו רב בעל זקן ולבוש 'פידזיאק' [=חליפה קצרה] בשבת קודש ויום טוב ובשעת הנאום קודם הזכרת נשמות.

(אגרות קודש ח"ה ע' רצא)



קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים



מכון אור החסידות Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש Head Office
ת.ד. 2033 1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000 Brooklyn, NY 11213
03-738-3734 United States
Likras@likras.org (718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל זרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן הענינים



ה. מקרא אני דורש

”מלך חדש” - לשיטתייהו דרב ושמואל

יבאר ב' אופנים במחלוקת רב ושמואל, בפירוש ”מלך חדש” - ”חדש ממש” או ”שנתחדשו גזירותיו”: א. אזולי לשיטתייהו אי אזלינן בתר פירוש הפשוט או לפי משמעות הכתובים. ב. שהוא ע”פ דרך עבודתם: רב עיקר לימודו הוא באיסורים - ענינים שבין אדם למקום, ושמואל בדיני ממונות - בין אדם לחבירו

(לקוטי שיחות ח”י עמ’ 1 ואילך)

ט. פנינים עיונים וביאורים קצרים

למה למנות את המתים? / קבלת התורה כזכות לצאת ממצרים

י. יינה של תורה

עבודת פרך רוחנית

עסק הפרנסה - רק עם ”קצבה” ו”תועלת” / ”עבודת פרך” - יגיעה ללא תכלית וריווח / כח ההתמסרות בלי גבול הוא מנפש האלוקית בלבד / ”נשמות התועות”

(נ”פ לקוטי שיחות ח”י עמ’ 848 ואילך)

י”ד. פנינים ררוש ואגדה

דבר שבמנין - לא בטיול בגלות / יסוד גדול במדת הבטחון

טו. חידושי סוגיות

ה”רכוש גדול” דיציאת מצרים - בגדר שכר שעבוד

יבאר הנפק”מ אם הוא בגדר עונש למצרים או שכר השעבוד דישאל / עפ”ז יבאר החילוק בין דרשת הש”ס והמדרש בענין זה, ויתרץ הקושיות על דרשה זו

(נ”פ לקוטי שיחות ח”י עמ’ 10 ואילך)

כא. דרכי החסידות

להעניק כוח לחזור בתשובה

כ. הוספה - מתוך ספר ’דרכי החיים’

ללא שינוי

כיצד שמרו בני ישראל על עצמם בהיותם במצרים?; הצורך בימינו לחינוך יהודי שורשי ללא פשרות; ניסיון חיקוי הסביבה הרחוקה מתורה ומצוות לא צלח, הבטחת קיום עם ישראל ע”י תורה ומצוות; אין לשנות לבושים יהודיים

לימוד הלכות הצריכות

לימוד ההלכה לדעת את המעשה אשר יעשון, לימוד הנדרש בכל שלבי החיים

לקראת שבת - הוספה

כה

בלבושם ומאכלם⁶ ולשונם⁷), ודווקא על-ידי כך הבטיחו את קיומם, ואף הגיעו אל הגאולה האמיתית, הגופנית והרוחנית.

אחת מן המשימות החיוניות וההכרחיות של זמננו היא להקדיש את הכוחות הגדולים ביותר כדי להחדיר בדור הצעיר - וכן אף באלה שהם מבוגרים בשנים אך צעירים וקטנים בידיעות היהדות - את ההערכה הנכונה של יהדות אמיתית, יהדות נאמנה לתורה, לא יהדות מזוייפת או מיימית, ואת ההכרה כי בה תלוי עצם קיומם של היהודים, של כל יהודי, קיומם גם בעולם הזה, בכל מקום ובכל זמן.

עד שישוכו אל מסורת אבותינו, אברהם יצחק ויעקב, ויקיימו וישמרו בגאון את אורח החיים היהודי, חיים לפי הוראות תורתנו - תורת חיים.

יהודי אסור לו לעולם להתיימש: אסור לוותר לעולם על אף יהודי. ובגישה הנכונה של אהבת ישראל, יכניסו גם את סוג הילדים הנזכר אל תוך ה”ארבעה בנים”, ובמשך הזמן אף להכליל אותם בסוג של ”בן חכם”.

(תרגום מאגרות קודש ח”י ע’ לג ואילך, אגרות מלך ח”ב ע’ טו ואילך)

שינוי הלבושים למודרניים - אינו מועיל בעבודת ה’ ובחיים

...ובמה שכותב בענין [הצעת] נכבדות שיש מעונינים [לדרוש מהבחור המיועד לשידוך] להחליף את הלבושים למודרניים יותר - מובן שאין מקום למלאות דרישה כזו, כיון שמראה הוא על מהלך הנפש של המדוברת או משפחתה או של שניהם יחד, ואם בהתחלת ענין מתנים תנאים האמורים, מובן מה יכול לצמוח מזה בעתיד הקרוב ולאחריו, והרי הכניסה בשידוך הוא לא חיפוש מצב של מלחמה בעניני תורה ומצוותי, ובמלחמה מי שלא יהי’ המנצח בפועל אי אפשר שלא יזיק לשני הצדדים, ובפרט שבכהנ”ל נאמר ולאום מלאום, לפעמים זה קם ולפעמים זה וכו’⁸.

אבל מוכרחני לאמר שפלא בכלל השאלה, שהרי רבו החרדים לדבר ה’ בארצנו הקדושה ת”ו - כן ירבו - ובודאי שיש למצוא בינותם שיהיו מעונינים

6 על הנוסח כאן ”ומאכלם” ראה באריכות באגרות קודש ח”י ע’ קיז-ח. עיי”ש.

7 הגש”פ פייסקא במתי מעט (מספרי עה”פ תבוא שם). לקח טוב (פס”ז) עה”פ תבוא שם.

8 בראשית כה, כג וברש”י.

המצוות. אפילו כאשר לגבי עצמם לא הצליחו לעשות זאת בקלות ובמלוא המדה, החליטו, אבל, שמן הילדים יש למנוע את ההתמודדות הזאת.

הם השלו את עצמם וגם שיכנעו את ילדיהם - כאילו יהדות, תורה ומצוות, אינן מתאימות לחיים העכשוויים ובמיוחד במקום חדש. בחיים היהודיים האמיתיים הם חיפשו, וממילא "מצאו" בסופו של דבר, רק חסרונות בלבד, ואילו בסביבה - "מצאו" רק יתרונות.

באמצעות גישה זו ביקשו אותם הורים להבטיח את קיום ילדיהם בסביבה החדשה.

ברם הם שכחו כי אדם אינו יכול להתקיים - כפי שאדם צריך להתקיים - אם הוא מוותר על חיי נשמתו, על כל הרוחניות שלו, בגלל הגוף והגשמיות.

הם גם לא הביאו בחשבון כי כל חיקוי סתמי הוא כוזב ומעורר שאט נפש אפילו אצל אלה שאחריהם רצים ושלחם מחניפים, ואם חיי הסביבה והרוב אינם מושתתים על צדק ויושר - הרי בסופו של דבר הם ממילא ידכאו את החלשים ואת המיעוטים.

...התוצאות של גישה זו, שהיא כוזבת בכל מהותה, היו שאלפי-אלפי נפשות נותקו ממקור חייהם האמיתי, מיהדות ומיהודים, ונרצחו רוחנית. גדלו ילדים, שהם עתה כבר אבות וסבים, אשר לא זו בלבד שאינם בסוג של חכם, תם ושאינו יודע לשאול, אלא אפילו לא בסוג של רשע.

הם איבדו את עצמם, והולכים חס ושלום לאבוד לעם היהודי וליהדות האמיתית שְׁחַד הוא.

הבטחת הקיום - על ידי השוני מהסביבה וגאון יעקב

באים יציאת מצרים וחג הפסח ומלמדים אותנו, בין שאר ההוראות הרבות גם לחיי יום יום, כי לא בנסיונות לחקות את הסביבה טמונה התקוה לגאולה וחרות, כי אם דווקא להיפך.

בני ישראל במצרים היוו מיעוט קטן וחיו בתנאים הגרועים ביותר.

אך, כפי שחכמינו ז"ל מספרים, היו שונים וחלוקים מן הסביבה ושמרו בגאון על איכות החיים שלהם, על מסורתם ומקוריותם ("שהיו ישראל מצויינים שם

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

"מלך חדש"

- לשיטתייהו דרב ושמואל

יבאר ב' אופנים במחלוקת רב ושמואל, בפירוש "מלך חדש" - "חדש ממש" או "שנתחדשו גזירותיו": א. דאזלי לשיטתייהו אי אזלינן בתר פירוש הפשוט או לפי משמעות הכתובים. ב. שהוא ע"פ דרך עבודתם: רב עיקר לימודו הוא באיסורים - עניינים שבין אדם למקום, ושמואל בדיני ממונות - בין אדם לחבירו

א. "ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף" (א, ה), ובפירוש רש"י מביא מחלוקת בפירוש "מלך חדש": רב ושמואל: חד אמר - חדש ממש; וחד אמר - שנתחדשו גזירותיו".

ויש לומר בביאור מחלוקת רב ושמואל - שלשיטתייהו אזלי:

בכמה מחלוקות של רב ושמואל בפירוש הכתובים, מוצאים אנו שרב נוקט לעיקר את פירוש התיבות - גם אם לפי זה יש קושי מסויים בתוכן הענין; ואילו שמואל מכריע לפי תוכן הענין, גם כשהדבר גורם לקושי בפירוש המלות עצמם. ומהדוגמאות לכך - מחלוקת נוספות של רב ושמואל (שהובאו בפירוש רש"י למקרא):

1) על הפסוק "ויטע אשל בבאר שבע" (וירא כא, לג), מפרש רש"י: "רב ושמואל. חד אמר, פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה; וחד אמר, פונדק לאכסניא וכו' כל מיני מאכל".

רב נוקט לעיקר את הפירוש הפשוט של התיבות "ויטע אשל", שמשמעם נטיעת פרדס של פירות דוקא; ואילו שמואל מדגיש את תוכן ומשמעות הכתוב: בהמשך ל"ויטע אשל

בבאר שבע" נאמר "ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם" - וכיון שכן, מסתבר יותר שהקראת שם ה' בפי העוברים והשבים היתה (לא ע"י פירות לבד, אלא) ע"י "פונדק לאכסניא ובו כל מיני מאכל", שזה מעורר את העוברים והשבים לברך לה' "על כל הטובות הללו" (כפי שמבאר רש"י שם בארוכה, שאברהם היה מעורר את העוברים והשבים לברך לקב"ה על המאכל והמשתה כו').

2) על הפסוק "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון" (חגי ב, ט), מפרש רש"י: "רב ושמואל. חד אמר בבנין וחד אמר בשנים".

רב נוקט לעיקר את הפירוש הפשוט של התיבות "גדול יהיה כבוד הבית" - שהבית עצמו גדול יותר בשטחו ("בבנין"); אולם שמואל מדגיש יותר את תוכן הענין, ומצד התוכן והמשמעות הרי כבודו של בית ה' מתבטא יותר באריכות שניו ("בשנים") מאשר בגודל שטחו הגשמי גרידא.

וכך בעניננו:

רב לומד את התיבות **כפשוטם** - "ויקם מלך חדש על מצרים", מלך חדש ממש "אשר לא ידע את יוסף"; ואילו שמואל לומד "שנתחדשו גזירותיו", כי דוקא כך מובן תוכן הענין:

אם נפרש במשמעות של "מלך חדש" כפשוטו, הרי שעדיין אינו מוסבר כיצד גזר על ישראל גזירות - אמנם הוא היה חדש, אבל בוודאי שמע על מעשי יוסף שהיו בדור הקודם!

ולכן מעדיף שמואל לפרש, ש"נתחדשו גזירותיו" (אף שלפי זה עולה, שתיבות "מלך חדש" אינן כפשוטן ממש): הכתוב בא בזה לבאר את גודל רשעותו של פרעה, שעשה את עצמו כאילו לא ידע את יוסף וחדש גזירות על ישראל.

ב. ועוד יש לפרש - בעומק יותר:

ידוע (רא"ש בבא קמא פרק ד ס"ד), שעיקר עסקו של רב היה בדיני איסור והיתר ש'בין אדם למקום', ואילו שמואל עסק יותר בדיני ממונות ש'בין אדם לחבירו'. ומטעם זה נמנו וגמרו (בכורות מט, ב): "הלכתא כרב באיפורי, וכשמואל בדיני (במונא)".

לפי זה יש לומר, שגם כאשר מדובר בפירוש המקראות (אף שאין זה נוגע להלכה למעשה) - הרי רב נוטה לפרש את הכתובים מתוך הדגשה על 'בין אדם למקום' ("איסור"), ואילו שמואל מדגיש את ה'בין אדם לחבירו' ("ממון").

וכפי שנראה גם בדוגמאות הנ"ל:

בפירוש "ויטע אשל בבאר שבע" ("רב ושמואל. חד אמר, פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה. וחד אמר, פונדק לאכסניא ובו כל מיני מאכל"):

...בפרשת-גלות ראשונה זו [גלות מצרים] מסופר, כיצד קומץ יהודים, שְׂבָעִים נפש, בארץ זרה, בתוככי עם גדול וכביר וזר במצרים, כלל לא התבלבלו, כלל לא התפעלו; היהודים הראשונים בגלות הראשונה, הבינו שסוד קיומם הוא בשונות שלהם, בזהותם והבדלותם, שעל כך הם שמרו בתוקף וללא פשרות, וכפי שחכמינו זכרונם לברכה מבארים⁴, שבזכות שלא שינו את שמם ואת המנהגים שלהם, נגאלו מהגלות. לא זו בלבד שההכרה היהודית הזו שמרה עליהם מפרעה והמצריים, אלא הי' כן ירבה וכן יפרוץ⁵, מספרם גדל והם התחזקו ברוחם, עד שזכו לגאולה ולקבלת התורה, שהאירה את כל העולם והגשימה את תכלית בריאת העולם.

בפרשה הזו של תורתנו הקדושה, תורת חיים, נמצאת הוראה יסודית עבור כל בני ישראל בכל הזמנים ובכל דורות הגלות, בפרט עבור דורנו, כאשר הגלות לבשה את הצורות הקשות ביותר של סבל והשמדה חס ושלום, גשמית ורוחנית. בכל מקום היהודים הם מיעוט קטן מוקף בעולם זר ושונא, עולם שבו יש חתירה נגד הזכויות והמוסר האנושי הבסיסיים, שבו אור מעורב בחושך וחושך באור, עולם החי בפרט מהשמדה עצמית אטומית רחמנא ליצלן.

ובשעה הזו של גלות חשוכה חייבים אנו היהודים לזכור את ההוראות של התורה האלוקית, תורת חיים, שרק על-ידי ייחודנו ועצמאותנו הרוחניים הנסמכים על תורה ומצוות, רק ע"י חינוך תורני נאמן ללא פשרות, יכולים אנו להבטיח את קיום עמנו, הן הגשמי והן הרוחני.

(תרגום מאגרות קודש ח"ד ע' רנא-ב, אגרות קודש המתורגמות ח"ב ע' 933)

גישה כוזבת של חיקוי הסביבה

...לדאבון לב יש להכיר בעובדה שכמעט בכל המקרים אשמים במצבם של הילדים [שאינן להם כל מגע עם תורה ומצוות, עם דינים ומנהגים יהודיים אמיתיים], בראש ובראשונה - ההורים.

עם בואם אל ארץ חדשה ובהימצאם בסביבה שבה הם מהווים מיעוט קטן ועם היתקלם בקשיים, שבדרך כלל הם בלתי נמנעים בכל הגירה ממקום למקום, השלו עצמם חלק מן ההורים כאילו הדרך היחידה להתגבר על הקשיים היא להשתוות מהר לסביבה בכל הפרטים, על ידי התנערות מעול התורה ושמירת

4) ויקרא רבה לב, ה. שיר השירים רבה ד, יב. ועוד.

5) שמות א, יב.

רב, שהתעסק בעיקר בעניינים של 'בין אדם למקום', מדגיש שהיה במעשה אברהם ענין של עבודה והתמסרות נפשית - "נטע פרדס להביא ממנו פירות לאורחים". כלומר: אברהם לא הסתפק ברכישת "כל מיני מאכל" ממקומות אחרים, אלא הוא בעצמו נטע את הפרדס, כך שהפירות שנתן לאורחים היו שייכים אליו מתחילה ועד סוף, באופן הכי שלם. והיינו, שאברהם התייחס לענין זה של "ויטע אשל" ע"ד הקרבת קרבן לקב"ה, ולכן טרח לתת מיגיע כפיו ממש, מהיבול שהוא עצמו יגע וטרח בו.

אולם שמואל, שהתעסק בעיקר בעניינים של 'בין אדם לחבירו', מדגיש דוקא את ההנאה בפועל שנהנו העוברים ושבבים ממעשיו של אברהם ('בין אדם לחבירו'), ולכן מפרש ש"ויטע אשל" הוא "פונדק לאכסניא וכו' כל מיני מאכל". כלומר, אברהם חשב במיוחד על טובת העוברים והשבבים והשתדל במיוחד לגרום להם נעימות והרחבה, ולכן דאג להם (לא רק לפירות, אלא) ל"פונדק וכו' כל מיני מאכל", מכל הסוגים ומכל המינים. בפירוש "גדול יהיה כבוד הבית הזה" ("רב ושמואל. חד אמר בבבלי, וחד אמר בשנים"):

רב מדגיש את הצד של 'בין אדם למקום', את הענין של השראת השכינה - וזה מתבטא בגדולתו של הבנין, שהיה רם וגבוה, דבר שמבטא קדושה יתירה; ואילו שמואל מדגיש את הצד של 'בין אדם לחבירו', את ה"הנאה" של בני ישראל מן הבית - וזה מתבטא באריכות שניו, שבני ישראל זכו לאורו בפועל שנים רבות יותר.

ג. ובדרך זו יש לפרש גם בענייננו:

הנה לכולי עלמא, כוונת הכתוב כאן היא להזכיר רשעותו של פרעה (שהרי אפילו אם היה זה "מלך חדש ממש", לא יתכן שהוא לא שמע אודות מעשיו ותוקפו של יוסף בדור הקודם, ואם כן בוודאי שיש רשעות מצידו בהנהגתו עם בני ישראל); והשאלה היא, באיזה פרט היה עיקר רשעותו?

שמואל סובר, שלא היה זה מלך חדש ממש; היה זה אותו המלך, אלא "שנתחדשו גזירותיו". ולפי פירוש זה היתה עיקר רשעותו בתחום של 'בין אדם לחבירו': מלך זה היה צריך להיות אסיר תודה ביותר כלפי יוסף, שסייע בידו וכו' וכו', והתנהג בכפיות מובה גדולה, כמוכן (וראה רבינו בחיי כאן);

אולם בתחום של 'בין אדם למקום' לא היתה רשעותו כה גדולה, כי היתה לו אמתלא כלפי שמיא (לפי דעתו): בני ישראל באו בגבולו - הוא זה שנתן להם את ארץ גושן לאחווה - וקיבלו מלכותו, היינו שמן השמים מסרום בידו לעשות בהם כרצונו [ובפרט שיעקב עצמו נתן לו כבוד מלכות (ויגש מז, ז-י"ד ובפרש"י)].

אולם רב סובר שהיה זה מלך "חדש ממש", כי דוקא לפי זה מובנת גודל רשעותו 'בין אדם למקום': אמנם יוסף לא היטיב עמו באופן פרטי, כך שאין כאן כפיות טובה

ללא שינוי

כיצד שמרו בני ישראל על עצמם בהיותם במצרים?; הצורך בימינו לחינוך יהודי שורשי ללא פשרות; ניסיון חיקוי הסביבה הרחוקה מתורה ומצוות לא צלח, הבטחת קיום עם ישראל ע"י תורה ומצוות; אין לשנות לבושים יהודיים

ואלה שמות בני ישראל הקאים מצרימה (שמות א, 8)

חינוך יהודי שורשי ללא פשרות - כך מחנכים ילד יהודי

פרשת שמות מתחילה בהדגשת השמות של בני ישראל שבאו למצרים - ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה גו'.

בכך מלמדת אותנו התורה הקדושה, שכאשר יהודים נכנסים למצרים, ארץ שבה דרך החיים וכל השקפת העולם הפוכה מרוח היהדות ומדרך היהדות, ראשית יש לוודא שהילדים לא ישכחו מי הם ומי היו הוריהם; שהם תמיד ידעו ויזכרו שהם בני ישראל, ילדים יהודיים, בני אברהם יצחק ויעקב, שרה רבקה רחל ולאה (כפי שהדבר מרומז במילה ישרא"ל¹), הנושאים בגאון את שמותיהם היהודיים, ומתנהגים בחיי היום-יום באופן שניתן להכיר מיד, שאלה הם ילדים יהודיים - ראובן, שמעון, לוי, יהודה וכן הלאה.

להשיג זאת ניתן רק כאשר מעניקים לילדים חינוך יהודי שרשי עמוק הנותן להם את התוקף להשאר מציאות לעצמם, עם לעצמו, [גם] תחת הניסיונות הקשים ביותר של גלות מצרים, וזהו הבטחון שיצאו ממצרים עם כל הילדים, בנים ובנות, ובשלימות, יהודים שלמים וגאים, כפי שחכמינו זכרונום לברכה אומרים², שבאותם שמות שנכנסו למצרים, הם גם יצאו ממצרים.

וזה ההוראה הנצחית של התורה הנצחית³, שתקפה בכל הזמנים ובכל הארצות, במיוחד בזמננו ובמדינה זו, שקיום העם היהודי ושלימות הבית היהודי והבטחון שילדים יהודיים יישארו יהודים גאים בעלי הכרה, תלוי לחלוטין בחינוך יהודי תורני עמקני, ללא פשרות וללא דילול.

(תרגום מאגרות קודש חכ"ו ע' רעג, אגרות קודש המתורגמות ח"ד ע' 841-9)

(1) ראה ס' מנחה בלולה (פ' וישלח). הובא במדרש תלפיות ענף ישראל. ועוד.

(2) ויק"ר פל"ב, ה. וש"נ.

(3) ראה גם תניא רפ"ז. ובכ"מ.

כה גדולה (בתחום של 'בין אדם לחבירו'), אבל כיון שבני ישראל הגיעו למצרים עוד לפני שנעשה מלך, אין לו שום אמתלא והצדקה כלפי שמיא לרדות בהם; ונמצא איפוא, שהעזות והחוצפה שלו, גאוותו וגסות רוחו היו גדולים ביותר:

אם היה הוא המלך שקיבל את בני ישראל במצרים, היתה יכולה להיות לו אמתלא, כי כשם שהשליטה בידיו להכניס את ישראל למצרים, כך השליטה בידו לגזור עליהם גזירות ולהרע להם; אולם כיון שהיה זה מלך חדש, ובני ישראל הם כבר תושבים במצרים מימים ימימה, עוד לפני התחלת מלכותו - מניין לו האומץ והעוז להתחיל להרע להם?! אין זאת אלא שלא היתה למלך יראת שמים כלל, והיה גבה-לב באופן ד"אני ואפסי עוד".

[ויש להאריך טובא בהשקו"ט בכ"ז, ולהביא דוגמאות נוספות לה"לשיטתיה" הנ"ל. אך אין כאן המקום, ועוד חזון למועד בעז"ה].



הוספה

מכתבי עצות והדרכות
בעבודת השי"ת ובחיי היום יום
מתוך סט הספרים דרכי החיים

פרשת שמות



בבוקר סיפר הרב הצדיק רבי אלימלך לחבריא את האמור, והם אמרו שצריכים לגשת לעבודה, והתוועדו הרבה בביאור האמרה בביאורים וסיפורים של מאמרי חז"ל הדנים ומספרים על בעלי תשובה.

בתוך כך נכנס עובר אורח והאזין לשיחתם. לפתע החל האורח לצחוק וצעק על החבריא קדישא: "מה התאספתם בבית הכנסת ויושבים ומדברים אודות תשובה ולימוד תורה, מה תורה?, מה תשובה?", וביטל וליגלג מהחבריא קדישא.

במשך כמה ימים הפכו אותו לבעל תשובה גמור

החבריא קדישא עמדו להתפלל והיו בהתעוררות גדולה מלווה בכיות עצומות. אחרי התפילה אמרו מזמורי תהלים בהתעוררות.

האורח ישב ולעג מהחבריא קדישא וקרא להם "בטלנים", ואילו החבריא קדישא דיברו אתו וציירו בפניו כמה יקר יהודי אצל השי"ת, עד שהוא התעורר בתשובה.

במשך כמה ימים עשו אותו לבעל תשובה גמור.

(ספר השיחות השי"ת (לה"ק) עמודים ק"ט-ק"ב)



פנינים

עיונים וביאורים קצרים

למה למנות את המתים?

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה גו'
(ש"ס, א')

ופירש רש"י: "אף על פי שמנאן בחייהם - חזר ומנאן במיתתן להודיע חיבתן". בהשקפה ראשונה נראה שרש"י בא להסביר כאן מדוע נמנו בני ישראל בשנית, אף שכבר נמנו בפרשת ויגש.

אבל אי אפשר לומר כן, דהרי מובן בפשטות למה נמנו כאן בשנית, להדגיש שמאז שירדו מצרימה ומנו שבעים נפש - פרו ורכו במאוד מאוד.

וצריך לומר שרש"י בא להסביר כאן למה הזכירו כאן שמות שנים עשר השבטים שכבר לא היו בחיים, ועל-כן פירש "אע"פ שמנאן בחייהן מנאן במיתתן להודיע חיבתן".

(עי' לקו"ש ח"ו עמ' 4)

קבלת התורה כזכות לצאת ממצרים

"ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים", ביארו רז"ל במדרש וכו"ה בפרש"י, שטענת משה כוונתה "מה זכות יש בידם שאוכל להוציאם" וע"ז ענה

לו הקב"ה "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" כלומר "מה שאמרת באיזה זכות אוציאם ממצרים הוי יודע שבזכות התורה שהן עתידים לקבל על ידך בהר הזה הם יוצאים משם"

ויש להבין מה מהני קבלת התורה שלהם לעתיד, לאחרי יציאתם ממצרים כזכות שעבורה יצאו ממצרים?

בשבלי הלקט מובא ממדרש הגדה "שכשנתבשרו ישראל לצאת ממצרים נתבשרו שהן עתידין לקבל את התורה לסוף חמישים יום ליציאתן. . . וישראל מרוב חיבה היו מונין בכל יום ויום ואומרים הרי עבר יום אחד ויום שני וכן כולם שהי' נראה בעיניהם כזמן ארוך מתוך חיבתן הגדולה על הדבר (לכך הספירה נקבע לדורות)".

ועפ"ז יש לומר שבזכות תשוקתם לקבלת התורה שהתחילה עוד בהיותם במצרים זכו לצאת ממצרים, וזה הפירוש "בזכות התורה שהן עתידים לקבל על ידך" דקבלת התורה התחיל מהשתוקקות וגעגעועים של ישראל לקבלת התורה עוד בהיותם במצרים, שדבר זה בא מרצונם ובחירתם, וזה גופא גילה, שגם מעשה הקבלה שלהם בהר סיני לא הי' (רק) ענין הכרחי וכפי', אלא יש בזה גם מעשה קבלה מצד רצונם ובחירתם.

(עי' לקו"ש ח"ו עמ' 7)

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע



להעניק כוח לחזור בתשובה

בבוקר סיפר הרב הצדיק רבי אלימלך לחבריא את האמור, והם אמרו שצריכים לגשת לעבודה, והתוועדו הרבה בביאור האמרה בביאורים וסיפורים של מאמרי חז"ל הדנים ומספרים על בעלי תשובה

"שומע אתה אלימלך מה שאומרים במתיבתא דרקיע"

אצל המגיד ממזריטש היה סדר של משמורת, שהתלמידים היו משמשים [את מורם הרב] המגיד.

את הסיפור הבא סיפר הרב הצדיק רבי זוסיא מאניפולי לרבנו הזקן, כפי ששמע מאחיו הצדיק רבי אלימלך מליזנסק.

פעם אחת, כשהיה המשמורת של רבי אלימלך, והוא ישב בחדר סמוך, שמע את [מורו] המגיד [ממזריטש] קורא לו. נכנס רבי אלימלך לחדרו של המגיד שאמר לו:

"שומע אתה אלימלך מה שאומרים במתיבתא דרקיע, שאהבת ישראל משמעה לאהוב רשע גמור כמו צדיק גמור".!

הכח של "מנין" מהחבריא קדישא

כוחו של צדיק לעורר כוחות הנשמה שישנם בהעלם בנשמה ולהעניק כוח לעשות תשובה. "מנין" מהחבריא קדישא יש בכוחם לעורר רשע גמור לעשות תשובה.

[1] להעיר מתומר דבורה פ"ב. הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע.

[ושם: ירגיל עצמו להכניס אהבת בני אדם בלבו, ואפילו הרשעים, כאילו היו אחיו ויותר מזה. המו"ל].

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות



עבודת פרך רוחנית

עסק הפרנסה - רק עם "קצבה" ו"תועלת" / "עבודת פרך" - יגיעה ללא תכלית וריווח / כח ההתמסרות בלי גבול הוא מנפש האלוקית בלבד / "נשמות התועות"

על עבודת הפרך שהעבירו המצרים את בני ישראל, נאמר בפרשתנו "וימררו את חייהם בעבודה קשה". והנה, "חייהם" האמתיים של בני ישראל אינם החיים הגשמיים ועניניהם, כי אם החיים הרוחניים של הנשמה ועבודת ה' (ראה תניא אגרת הקודש סכ"ז), ונמצא שמיררו המצרים לא רק את חייהם הגשמיים של בני ישראל, אלא גם ובעיקר את חיי נשמותיהם.

והדבר תמוה: תינח מה שעבודת פרך ממררת חייו הגשמיים של אדם ומשכרת גופו הרי זה דבר המובן בפשטות, אך כיצד עבודה קשה ממררת את חייו הרוחניים של היהודי, היא אמנם מפריעה לו בעבודת ה' ומונעת אותו מהתעסקות בענינים רוחניים, אך כאן נאמר שהיא ממררת את חייו, והיינו שהיא "ממררת" את חיי נשמתו עצמם, וכיצד יש בכחה של עבודת פרך "למרר" את חיותו הרוחנית של יהודי?

ויש לבאר תוכנה הפנימי של "עבודת פרך", ואזי יתבאר כיצד יכולה היא למרר את חיי נשמתו של יהודי, וממה יש לו לאדם להשמר בכדי לשמור על חיי נשמתו.

עסק הפרנסה - רק עם "קצבה" ו"תועלת"

המצרים מיררו את חייהם של ישראל ב"עבודת פרך", וטיבה של עבודת פרך היא "עבודה שאין לה קצבה ואין לה תועלת" (ראה רמב"ם הל' עבדים פ"א ה"ו והגה"מ שם), עבודה שאין לה סוף וזמן מוגבל, וגם אין תועלת מכל עמלו.

וגם בעבודתו של יהודי תיתכן מציאות כזו של עבודת פרך "שאין לה קצבה ואין לה תועלת":

הלשון "פתחון פה" מורה דהפה מצ"ע סתום הוא ובא אחר ופותחו, וזה שייך בדברי המדרש דוקא לענין מה שישראל מצ"ע יקבלו השכר (ולא תתעורר כל טענה מצדם), ורק שהנהגת מצרים בזה תעורר ותפתח את הטענה, והוא מה שביאר המדרש כבר דאילו לא היו הדמים ניתנים מידי המצרים (ורק היו נלקחים מהם ע"י ישראל) הי' "פתחון פה" לאברהם שנתנה דרושה כאן. משא"כ בהאופן שבא הש"ס לשלול (שהי' ניתן מידי המצרים

מבלי שייתבעו ע"ז מישראל) כבר ליכא "פתחון פה". אלא שמצד שלימות הצדק והיושר דאברהם, עדיין יש מקום ל"אותו צדיק" לומר דישראל שחוו בעצמם קושי השעבוד והעינוי דמצרים ("ועבדום וענו") זכאים להשתלם ב"רכוש גדול" דוקא באופן שיהי' ניכר בזה דתשלום חוב יש כאן (שדוקא אז ישנו בשלימות "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול קיים בהם"), שדבר זה מתקיים ע"י "דבר נא באזני העם וישאלו גו".



כאשר יהודי עוסק בענינים גשמיים ועמל לפרנסתו, הרי עבודה זו יש לה קצבה, שהרי התורה הקציבה לאדם שיעור וגבול עד כמה יהא שקוע וטרוד בעסקו. האדם צריך לעסוק בפרנסתו רק בכדי ליצור "כלי" שבו תוכל לשרות ברכתו של הקב"ה – "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה".

ומכיוון שפרנסתו של אדם אינה מגעת מכחו ויגיעתו והתחכמותו בעסקו, כי אם מברכת ה' בלבד, הרי די לו בעצם יצירת ה"כלי", והקב"ה כבר משפיע אליו ברכתו, וכל יגיעה ונתינת כחות בעסקו יתר על יצירת הכלי הרי היא מיותרת לחלוטין, מאחר והברכה לא תגדל על ידי יגיעתו היתרה, ונמצא שבזבו כחות וזמן לשוא.

והדבר אמור הן בסוג הכחות שהאדם משקיע, והן בזמן שנותן להתעסקות זו:

על עסק הפרנסה אמרה תורה "יגיע כפיך כי תאכל", "כפיך" מורה על כחות העשייה הנחותים והחיצוניים של היהודי, כי לעשיית ה"כלי" לפרנסה די בהשקעת כחות אלו, ואם משקיע האדם את כחות נפשו העמוקים יותר, אין בדבר כל תועלת, ולא ירוויח מכך מאומה בפרנסתו. גם בזמנים הקצובים לעבודה מוכרח האדם להגביל את עצמו לכדי יצירת "כלי" לפרנסה ותו לא, וחייב היהודי לפנות לו זמנים שבהם אינו נתון בעסקו אלא קובע עתים לתורה ולתפילה בציבור.

ואזי נותן הקב"ה ברכה בעסקו, "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה".

"עבודת פרך" – יגיעה ללא תכלית זריזות

והנה, אם לא מסתפק האדם ביצירת ה"כלי", ומשקיע בעסק פרנסתו את כחותיו הנעלים הרי זו "עבודת פרך", דעבודה כזו "אין לה קצבה ואין לה תועלת":

"אין לה קצבה" – שהרי משקיע הוא את כל זמנו ממש בעסק, הן בשעת העבודה והן לאחר מכן, כאשר הוא עומד טרוד ומחשב איך להצליח עסקו יותר, וגם כשמגיע לביתו אין הוא קובע עתים לתורה ותפילה אלא מחפש תחבולות להוסיף בפרנסתו, ועד שאפילו בעלותו על יצועו לשנת הלילה הוא מחשב עדיין בעניני עסקו, וחולם מענינים הקשורים לעסק. ונמצא שאין שום קצבה לזמן ולכחות שנותן בעסק הפרנסה נכ"ל בעמוד הקודם.

"אין לה תועלת" – שהרי "לא לחכמים לחם" (קהלת ט, יא), וכמה שיתרוצץ ויתייגע וישקיע בעסקו, לא יצליח יותר על מה שקצב לו הבורא, ואדרבא יכול הדבר להזיקו ח"ו (כמבואר בדרך מצותיך קז, א).

כח ההתמסרות בלי גבול הוא מנפש האלוזקית בלבד

יכולת האדם להשקיע בדבר כחות ללא קצבה וללא חשבונות כלל, באה מנפשו

האלוקית של היהודי. דכל מה שברא הקב"ה בעולמו הוא קצוב ומוגבל, ואם מצינו שעושה היהודי דבר שהוא בלי גבול ושיעור, הרי הכח לזה הוא מהנפש האלוקית שאין לה גבול, מאחר והיא קשורה וחוברה עם הקב"ה שהוא בלי גבול ותכלית.

דהנשמה האלוקית כחותיה הם ללא גבול כלל, שיהודי יכול למסור נפשו על קידוש שמו ית' למעלה מטעם ודעת לגמרי, ועד שביכלתו להיות עובד ה' "לשמה" ללא שום חשבונות ושלא על מנת לקבל שכר כלל - "ללא תועלת".

וכאשר נוטל יהודי כחות אלו, ומשקיעם בהתמסרות לעסק הפרנסה "ללא קצבה וללא תועלת", נמצא שהוא נוטל את חיי הנפש האלוקית ומנצלם לעניינים גשמיים, ועל כך נאמר "וימררו את חייהם" - שממררים את החיים של הנפש האלוקית, כאשר מנצלים אותם ל"עבודת פרך" ללא קצבה ותועלת בעניינים נחותים.

"נשמות התועות"

וגם באדם שאינו מתמסר ח"ו לענייני עולם הזה ומשקיע כל כחו בעבודת הבורא ית"ש, גם בו יתכן, בדקות, ענין "וימררו את חייהם".

דהנה בני ישראל נחלקו בכללות לשני סוגים:

ישנם "יושבי אהל" שהם יהודים שעיקר עסקם הוא בלימוד התורה, ובפרט תלמידי הישיבות, ואמנם גם הם מחוייבים בגמילות חסדים גשמית, ובפרט בגמילות חסד רוחנית, אך עדיין עיקר ענינם הוא בעסק התורה.

ולאידך, ישנם כאלו שהנם "בעלי עסק". עיקר עבודת ה' שלהם הוא במעשה המצוות ובפרט במצות הצדקה, להיות גומלי חסדים בגשמיות וגם ברוחניות - להפיץ מעיינות התורה והיהדות. ואמנם גם הם צריכים לקבוע עתים לתורה, אך עיקר עבודתם בגמילות חסדים.

כל אחד משני סוגים אלו עליו להשקיע עיקר עבודתו באותו סוג עבודה שמתאים לו, אך ישנם "נשמות התועות", שהן אינן רוצות לעסוק בעבודה המוטלת עליהן, ומשתמשות להתעסק בעבודה שאינה מתפקידן.

ולדוגמא, כאשר מגיעים לבקש גמילות חסד מה"בעל עסק", נהיה פתאום מאריך בתפילתו והוגה בתורה ומתמיד בלימודו, וכשמסיים לימודו מוכרח הוא לרוץ לעסקיו ואינו יכול לסייע לזולתו. ולאידך, ה"יושב אהל" מפסיק מלימודו והולך להתעסק בגמילות חסדים, בזמן שעליו ללמוד בסדרי הישיבה וכיוצא.

ואפשר לראות, שדוקא כאשר נוטה האדם מעבודתו האמתית, משקיע הוא חיות גדולה באותו ענין שאינו שייך אליו. ועל כך נאמר "וימררו את חייהם", כי בעלי ה"נשמות

רק הוא להטעים הא דנתבקשו ישראל בבקשה מיוחדת לשאול כלי כסף וכלי זהב ממצרים אף שלא חפצו בזה כלל באותה שעה (עיי"ש בש"ס משל לאדם שהי' חבוש בבית האסורים ואינו חפץ במאומה ובלבד שיצא רגע אחד קודם כו'), וזהו שתירץ הש"ס דאף שלא חפצו בזה ישראל וביקשו להקדים יציאתם לזה - א"א למלא בקשתם כדי "שלא יאמר אותו צדיק כו'". אבל על המדרש קשה כנ"ל דמשמע שהובא הדבר כסיבה לעצם קיום ההבטחה דרכוש גדול. ויל"ע טובא בשורש השינוי שבדבר בין המדרש לש"ס.

ולפי משנת"ל יתורצו דברי המדרש כפתור ופרח, דבאמת מצד עצם ההבטחה ד"רכוש גדול" היתה יכולה להתקיים בלי ענין "ונתתי את חן העם גו'", דכיון שלא נתפרש בהבטחה זו בפירושו המכוון שבה, ואפשר לפרשה שהיא רק בגדר עונש למצרים ולא בגדר שכר לישראל, וא"כ יד המובטח על התחנתה ויכולה היתה להתקיים אף באופן שניכר בה בעיקר צד העונש למצרים ולא השכר והתגמול לישראל; אלא שאז הי' מקום ל"פתחון פה לאברהם אבינו", אביהם של ישראל (ודרו"ק שבמדרש דוקא נזכר בתואר זה משא"כ בש"ס שתוכן דבריו לענין אחר כדלהלן), היינו שמאהבתו אותם יתבע מן השמים להיות המכוון העיקרי דהרכוש גדול לטובת ישראל, שכר עבודתם, שדוקא אז "תנחומין" יש להם על גלותם המר במצרים (עיי' כלי יקר בא יא, ב). ובזה מתיישבת קושיית ה"משנה למלך" הנ"ל, אמאי ה"פתחון פה" דאברהם (ש"ואחרי כן כו' לא קיים בהם") כרוך הוא בהקדמה ד"ועבדום וענו אותם קיים

ומנתה תבואר היטב גם כוונת הש"ס להוסיף על הדרשה הנ"ל במניעת הטענה דאברהם, במה שהביא הדבר בשייכות להכתוב ד"דבר נא באזני העם וישאלו גו'". דהנה, אף באם היו מצרים נותנים לישראל כלי כסף וכלי זהב כו' ובסבר פנים יפות, מיהו עדיין מקום לומר שאין ניכרים הדברים דנתנית שכר לעבודתם יש כאן, ועדיין נוכל לומר שאי"ז שכר עבודה כ"א נתנית מתנות סתם או שהוא ע"מ שלא יצאו ישראל ממצרים בעירום ובחוסר כל (ועיי' בספרי ורש"י ראה טו, טו דבכית מצרים בים הי' גדר הענקה דעבד היוצא לחירות, ועיי' לקו"ש חכ"ד ע' 87 ואילן). ולזה הוסיף הש"ס, דע"מ שיתקיים בשלימות הענין ד"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול קיים בהם" (שיהיו ניכרים הדברים דשכר עבודה הוא זה), נצטוו העובדים (ובאופן ד"וענו") בעצמם שיבקשו ויתבעו דמיהם ממצרים, שבזה מוכיחים הדברים דתשלום זה הוא חוב שחייבים להם. ודרו"ק היטב ששינה הש"ס מן המדרש ונקט בלשון "שלא יאמר אותו צדיק" ולא "פתחון פה", דהנה מליצת

עונש למצרים ואילו גדר השכר אינו אלא הטעם על זה שהתשלום הי' צריך להנתן לישראל דוקא, דזהו מחמת שהיו זכאים לזה ע"י שעבודם. אבל לאידך גיסא י"ל דה"רכוש גדול" נקבע מתחילתו לשכר לישראל על "ועבדום וענו אותם" שבריש הכתוב הנ"ל, ומה שנזכר הדבר בהמשך ל"דן אנכי" לא בא אלא לומר שביחד עם שכר העבודה לישראל הי' בזה גם עונש למצרים, שנלקח מהם רכוש גדול.

ונפק"מ בין ב' אופנים אלו לגבי דרך קיום הדבר, דלדרך הראשונה שהעיקר בזה הוא העונש ליכא שום נפק"מ היאך יבוא לידי ישראל, דהעיקר הוא במה שנלקח הרכוש מן המצרים, ומה שבא הרכוש לישראל הוא ענין צדדי שאין נפק"מ באופן ביאתו לידם, אף בלי שיתנוהו המצרים מדעתם. וא"כ, אף באם היו נוטלים ישראל מידם ה"רכוש גדול" שלא ע"י שאלה, וכגון שהיו לוקחים אותו בשעת מכת חושך (עיי' שמו"ר פי"ד, ג. תנחומא בא ג. מדרש לקח טוב בא י, כג; יא, ב), הי' מתקיים המכוון ד"יצאו ברכוש גדול". משא"כ להדרך השנית דעיקרו שכר עבודתם - מוכרחת הנתינה שתהי' בדרך תשלום, וא"כ צריך שתהי' ניכרת כאן אף נתינה ממצרים, שמשלמים בזה שכר העבודה.

ומעתה יש ליישב קושיא שהקשה בעל משנה למלך בספרו פרשת דרכים (דרוש מצרים, דרוש הה), והוא על דברי חז"ל בשמו"ר פ"ג יא "ונתתי את חן העם - מה שאמרת לי לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, אני עתיד לעשות אתכם לחן בעיני

התועות" לוקחים את החיות של הנשמה ומשקיעים אותה בעבודה כזו שאינה שייכת אליהם ואינה מתפקידם, ועד שמפריעה לעבודתם האמתית.

וצריך האדם "לצאת ממצרים", שיצאו כחות נשמתו מאותה "גלות" שבה הם נתונים, אם בגלות עסק הפרנסה או בעבודה שאינה שייכת לו, ולחזור ולהשקיע כחות נפשו בעבודת הבורא ית', "בלי קצבה ובלי תועלת".



והנה, כעין דברי חז"ל אלו איתא נמי בברכות דף ט "דבר נא באזני העם וגו', אמרי דבי ר' ינאי אין נא אלא לשון בקשה. אמר לי' הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכס שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק (אברהם, רש"י) ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם". ולדברי הש"ס דנאמרו הדברים על הכתוב "דבר נא באזני העם וישאלו גו'", נמצא דמיירי רק לענין מה שנצטוו ישראל לשאול רכוש ממצרים, היינו דאין הדרשה כלל לענין עצם ההכרח דקיום ההבטחה מן השמים,

הידושי סוגיות

עיון ופולפול בסוגיות הפרשה

ה"רכוש גדול" דיציאת מצרים - בגדר שכר שעבוד

יבאר הנפק"מ אם הוא בגדר עונש למצרים או שכר השעבוד דישאל / עפ"ז יבאר החילוק בין דרשת הש"ס והמדרש בענין זה, ויתרץ הקושיות על דרשה זו

מאות שנה, אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה, אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים, נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה, מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות וברחו ואותה שנה שביעית היתה".

והעו"ה מסיפור הש"ס שנתנת הרכוש ממצרים לישראל הי' בגדר שכר לעבודתם במצרים בעבודת פרך (ועיי' בפרשת דרכים המובא להלן שנקט כן. וכ"ה בעיון יעקב ועוד לסנהדרין שם). אולם בכתוב מצינו דרכוש זה הי' מגדר עונש למצרים ששעבדו את ישראל, "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". ולכאורה הם תרתי דסתרי, אלא שבאמת י"ל דתרווייהו איתנהו בי, ואפ"ל בזה ב' אופנים - אחד גיסא איכא למימר שעיקר הדבר הי' מדין

גרסינן בסנהדרין צא ע"א "שוב פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, אמרו לו הרי הוא אומר וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו, אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס, אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם, נתנו לו רשות והלך ודן עמהן, אמר להן מהיכן אתם מביאין ראי', אמרו לו מן התורה, אמר להן אף אני לא אביא לכם ראי' אלא מן התורה שנאמר ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע

פנינים

דרוש ואגדה

דבר שבמנין - לא בטיל בגלות

אלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה שקולין הן ישראל כצבא השמים... אף הקב"ה כשירדו ישראל למצרים מנה מספרם כמה היו ולפי שהם משולים לכוכבים קרא שמות לכולם הרי הוא דכתיב ואלה שמות בני ישראל וגו' (א, א. שמור' פ"א ג)

המדרש מדמה את ישראל לצבא השמים בב' דברים: תחילה מזכיר שכמו שצבא השמים נמנין במספר, כך כשירדו ישראל למצרים מנה מספרם, ואח"כ מוסיף דנמשלו לכוכבים דבשמות נקראו.

ויש לכאר מעלת מנין בני" וקריאתם בשמות, והתועלת בקריאת שמות אחרי שכבר נמנו:

הדין הוא ש"דבר שבמנין לא בטיל" (ש"ע יו"ד ס"י קי"א) מפני חשיבותו שנמנה במנין. וזהו הטעם שמנה הקב"ה את ישראל בשעת ירידתם בגלות, כדי שח"ו לא "יתבטלו" ויאבדו בגלות.

ונתינת כח זה ביתר שאת ויתר עוז הוא ע"י קריאת שם, דהנה הדין לגבי עומר השכחה הוא אשר, "כל זית שיש לו שם בשדה אינו שכחה" (פאה פ"ז מ"א) שכל אילן וכדו' שיש לו שם מסוים בשדה, הרי גם אם בעה"ב עבר עליו ושכחו ולא לקטו, אינו שכחה ואסור לעניים לטלו מפני שסוכ"ס מפני שמו זוכרו לאחר זמן.

וזהו הנתנת כח לבני ישראל בזמן הגלות, שגם כשנראה כביכול שכבר "נשכחו" ונתבטלו וכמ"ש ותאמר ציון עזבני ה'" (ישעיה כד, כג), הנה זהו רק כלפי חוץ, אמנם באמת אין ישראל יכולים להיות נשכחים מפני שהם דבר שנקרא בשם ודבר חשוב.

(עי' לקו"ש ח"ג עמ' 844)

יסוד גדול במדת הבטחון

בפרשתנו נאמר "ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר. וישמע פרעה גו' ויבקש להרוג את משה ויברח משה גו'" (ב, יד-טו). ולכאורה תמוה, למאי נפק"מ פרט זה ש"ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר", הרי יראה זו לא גרמה לשום מעשה, שהרי

לא ברח משה אל מדין אלא אחרי ששמע פרעה על כך וביקש להרגו?

ויש לכאר, שבזה משמענו הכתוב יסוד גדול במדת הבטחון. דהנה, אין הפירוש במדת הבטחון, שהאדם מאמין, שכיון שחסדי השם הם בלי מדידה והגבלה, לכן יקבל האדם את חסדי השם בלי שום עבודה מצדו. אלא בטחון הוא עבודה ויגיעה בנפשו, והיא מביאה את חסדי השם הבאים כתוצאה מיגיעת האדם. דע"י שהאדם סומך באמת רק על הקב"ה לכד, עד שאינו דואג כלל, הרי התעוררות זו גופא פועלת שהקב"ה מתנהג עמו באופן זה, שמטיב עמו.

וזהו כוונת הכתוב בפרשתנו, שמספר על יראתו של משה כששמע מהעברי "הלהרגני גו' כאשר הרגת את המצרי" - להשמיענו יסוד זה במדת הבטחון, שהבטחון עצמו הוא המביא וגורם לישועת ה', ומכלל הן אתה שומע לאו, דזה שהאדם לא נחלץ מצרה ה"ז מפני שהי' חסר בבטחון שלו.

וזהו מ"ש "ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר (ותיכף לאח"ז) וישמע פרעה גו' ויבקש להרוג את משה ויברח משה גו'": כיון שמשם הי' ירא לנפשו ולא בטח בהשם שלא יבוא לו שום היות ח"ו, הרי זה גרם ש"וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרוג את משה" והוצרך לברוח ממנו. משא"כ אם הי' בוטח בבטחון גמור בהשם, ולא הי' דואג כלל מהמצב שנמצא בו, הרי זה גופא הי' פועל שהי' הדבר נשכח, והי' טוב לו בטוב הנראה והנגלה.

ומכאן למדנו גם הוראה למעשה בפועל:

כשאדם פוגע במניעות ועיכובים על שמירת התומ"צ, עליו לדעת, שביטול מניעות ועיכובים אלו תלוי בו ובהנהגתו. דאם יש לו בטחון גמור בהשם, שהוא ית' יעזור שיהי' טוב, עד שהוא במנוחה גמורה בלי שום דאגה כלל, הרי כן יהי' לפועל, שיתבטלו כל המניעות ועיכובים, וטוב יהי' לו בטוב הנראה והנגלה.

(עי' לקו"ש שיהות הל"ז עמ' 1 ואילך)